

СЕКЦІЯ 6

ЕКОНОМІКА ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ ТА ОХОРОНИ НАВКОЛИШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

УДК 636:338.439.4

Вишневська О.М.

*доктор економічних наук, професор,
декан обліково-фінансового факультету
Миколаївського національного аграрного університету*

Дюміна С.С.

*магістр обліково-фінансового факультету
Миколаївського національного аграрного університету*

ЕКОЛОГООРІЄНТОВАНИЙ ПІДХІД У ГАРАНТУВАННІ ЕКОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ РЕГІОНУ

ECOLOGY-ORIENTED APPROACH IN ENSURING ENVIRONMENTAL SECURITY IN THE REGION

АНОТАЦІЯ

У статті досліджено теоретичні і методичні основи сутності і складових екологічної безпеки, виявлено причинно-наслідкові залежності, обґрунтовано напрями гарантування екологічної безпеки з урахуванням екологоорієнтованого розвитку, створення екомережі.

Ключові слова: екологоорієнтований розвиток, екомережа, екологічна безпека.

АННОТАЦИЯ

В статье исследованы теоретические и методические основы сущности и составляющих экологической безопасности, выявлены причинно-следственные зависимости, обоснованы направления обеспечения экологической безопасности с учетом на эколого-ориентированное развитие, создание экосети.

Ключевые слова: эколого-ориентированное развитие, экосеть, экологическая безопасность.

ANNOTATION

The article analyses theoretical and methodological entity framework and components of environmental security, identified causal dependencies, the directions of environmental safety with a focus on environmentally oriented development, the creation of the ecological network.

Keywords: ecology-oriented development, econet, environmental safety.

Постановка проблеми. У зв'язку з необхідністю поєднання економічних, соціальних та екологічних пріоритетів у розвитку держави та окремого регіону набуває актуальності питання щодо гарантування екологічної безпеки і досягнення такого рівня, який забезпечить гармонізацію відносин у системі «природа – суспільство». Високий рівень концентрації промислових виробництв на більшості територій України, високе технологічне навантаження на природні ресурси за видами, недостатність заходів практичного запровадження у напрямку гарантування екологічної безпеки активізують процес втрати природних властивостей і обмеженість процесу самовідновлення природно-ресурсної основи окремих регіонів.

Формування передумов гарантування екологічної безпеки на рівні регіону є передумовою формування виваженої стратегії стійкості у системі національної безпеки держави. Це пов'язано з тим, що регіон є об'єктом управління, на регіональному рівні найбільш повно проявляються екологічні проблеми, існує потреба і можливості запровадження екологізації виробництв і раціонального природокористування.

Екологічний стан і рівень демографічної ситуації мають тісний і безпосередній зв'язок, що вимагає реалізації системних природоохоронних заходів з метою збереження екосистем і територій для проживання. Актуальність проблеми зумовлена не тільки тенденцією поглиблення значних структурно-динамічних змін у використанні природно-ресурсного потенціалу, але і галузевими особливостями національної та регіональної економіки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Екологічні та економічні інтереси, взаємозв'язок розвитку економіки у поєднанні з показниками сталості досліджували науковці, з-поміж яких: С.А. Артеменко, Т.В. Апостолова, Я.В. Бузняк, В.І. Вернадський, О.М. Вишневська, В.А. Голян, М.А. Хвесик. Необхідність подальшого дослідження і обґрунтування напрямів регіонального розвитку пов'язана з актуальністю та проблематикою збереження природно-ресурсної основи, формування екомережі.

Постановка завдання. Основним завданням дослідження є встановлення закономірностей формування екологічної безпеки на регіональному рівні, виявлення причинно-наслідкових залежностей складових екологічної безпеки, розвитку на цій основі теоретичних засад та розробки практичних рекомендацій щодо запровадження екологоорієнтованого розвитку на регіональному рівні.

Метою дослідження є обґрунтування екологоорієнтованого підходу у використанні природно-ресурсного потенціалу та забезпеченні регіонального розвитку через формування екомережі, гарантування екологічної безпеки.

Виклад основного матеріалу. Нехтування об'єктивними законами розвитку і відтворення природного-ресурсного потенціалу протягом тривалого періоду, структурні деформації в економіці та переважаючий розвиток сировинно-видобувних та екологонебезпечних галузей є каталізаторами загострення екологічної ситуації. Існує пряма залежність стану екологічної ситуації на локальному рівні від регіональних особливостей. Актуальність вирішення соціально-економічних проблем обмежують можливості практичної реалізації заходів з охорони навколишнього природного середовища, збереження екосистем, переважно через недостатність фінансування заходів.

Однією з основних закономірностей формування екологічної небезпеки є регіоналізація, яка полягає у визначенні територій (регіонів) з характерною концентрацією та домінантністю певних типів і класів небезпеки в їх межах. Регіони України з високою концентрацією промислових об'єктів характеризуються значним техногенним навантаженням на навколишнє середовище і високим рівнем екологічної небезпеки. Це обумовлено тим, що у таких регіонах (Донецько-Придніпровському) поряд зі створенням регіонального продукту спостерігається низький відсоток територій, вкритих лісами, зростає рівень забруднення повітря і ґрунтів, зростає дисбаланс між екологічними та економічними інтересами. Однак попри негативні прояви таких факторів на цих же територіях зосереджена найбільша питома вага населення (24%), яке знаходиться у зоні найвищої екологічної небезпеки.

Основним принципом гарантування екологічної безпеки є екологоекономічний принцип природокористування, за якого критерій ефективності господарювання формулюється як одержання максимальних матеріальних благ за мінімальних затрат та мінімального порушення балансу у природному середовищі.

Екологоорієнтований підхід у розвитку надає можливість активізувати процес екологізації, позитивно впливає на розвиток галузей та соціально-економічний розвиток окремих територій (зокрема і сільських), сприяє нарощуванню можливостей у запровадженні екологічно чистого виробництва сільськогосподарської продукції, забезпечення продовольчої та еколо-

гічної безпеки. Використання і збереження природно-ресурсного потенціалу регіону повинно ґрунтуватися на основі системного, екологоорієнтованого підходу з урахуванням впливу природно-кліматичних особливостей регіону і асиміляційного фактору впливу, який є основою ресурсозбереження і самовідновлення природних ландшафтів [5].

На підставі опрацьованих літературних джерел виявлено, що регіональну політику у рамках екологоорієнтованого розвитку спрямовано на максимально ефективне використання територіального ресурсного потенціалу регіонів (рис. 1).

Принциповим є аспект зміни правил взаємодії центру та регіонів як у частині бюджетних взаємовідносин, так і у сфері підтримки регіональних ініціатив на користь останніх. Відсутність відповідного механізму у цій сфері призводить до значних структурних диспропорцій як регіонального, так і загальнонаціонального масштабу. Виявлено, що головним механізмом,

Рис. 1. Сутність екологоорієнтованого підходу у регіональному розвитку

Джерело: авторська розробка з використанням джерел [1; 2]

який забезпечує вирівнювання диспропорцій, є інститути, які формуються в комбінації, та повинні бути спрямовані на врахування регіональних особливостей.

Необхідно враховувати той факт, що кожний регіон є складовою соціально-економічної та екологічної системи держави, функціонування якої характеризується нестійкістю системи через вплив значної кількості чинників політичного, економічного, екологічного характеру. Важливою властивістю такого стану є швидке виникнення і розвиток кризових економічних та екологічних явищ під впливом зовнішніх факторів впливу деструктивного характеру, що не можуть нівелюватися на рівні окремого регіону [2].

На основі проведених досліджень виявлено, що основні напрями гарантування екологічної безпеки регіону враховують: розвиток збалансованої системи раціонального природокористування у поєднанні з виваженою структурною перебудовою промислового потенціалу регіонів; мінімізацію деструктивного антропогенного навантаження; виявлення регіонів України, де екологічна ситуація знаходиться в найгіршому стані з метою спрямування фінансових ресурсів на впровадження природоохоронних заходів; використання екологоорієнтованого підходу у збереженні природно-ресурсного потенціалу; нарощування капіталовкладень у природоохоронні заходи.

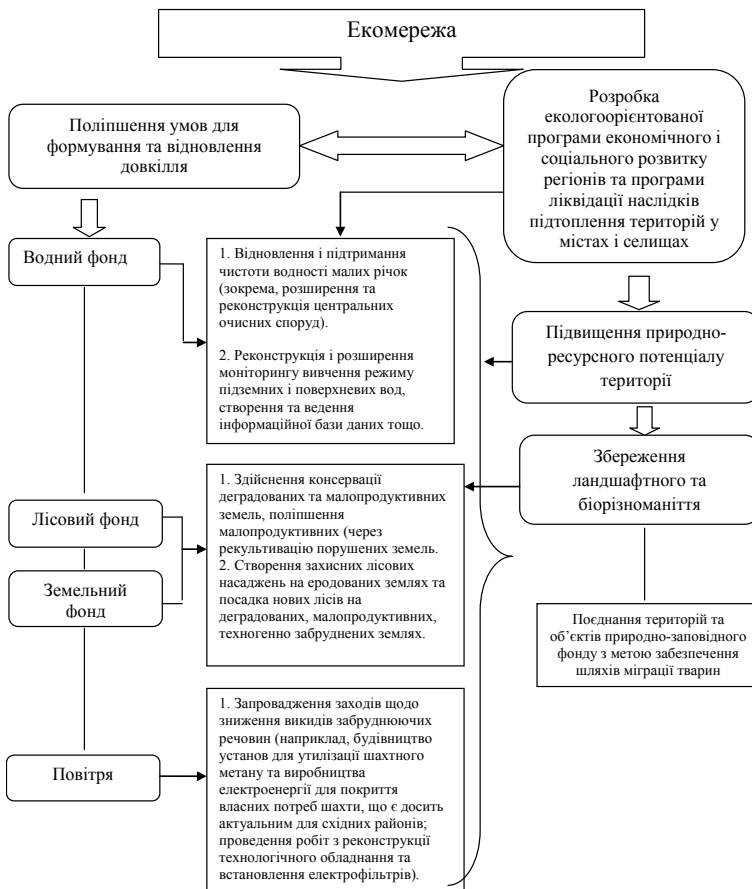

Рис. 2. Складові та напрями створення екомережі

Джерело: побудовано за власною розробкою автора з використанням [1; 2; 4]

Сучасна система моніторингу не забезпечує проведення систематичних і обґрунтованих досліджень гранично допустимих параметрів екосистем, характеру змін основних джерел загроз екологічній безпеці держави і тому потребує кардинального удосконалення. Крім того, комплексна оцінка стану екологічної безпеки як важливої складової національної безпеки в Україні не здійснюється. Серед важливих причин посилення кризового екологічного стану в державі можна виокремити відсутність науково-обґрунтованих критеріїв оцінки екологічних і техногенних загроз національній безпеці, а також недостатній рівень пріоритету державної екологічної політики за відсутності дієвого моніторингу актуальних загроз і ризиків (рис. 2).

Одним з напрямів гарантування екологічної безпеки може бути створення екомережі, що охоплює такі напрями: відновлення і підтримання чистоти водності малих річок; розробка екологоорієнтованої програми економічного і соціального розвитку регіонів та програми ліквідації наслідків підтоплення територій; консервація деградованих та малопродуктивних земель, поліпшення малопродуктивних; створення захисних лісових насаджень на еродованих землях; запровадження заходів щодо зниження викидів забруднюючих речовин; реконструкція і розширення моніторингу вивчення режиму підземних і поверхневих вод тощо.

Оскільки в умовах прискорення темпів науково-технічного прогресу та одночасного загострення уваги на ресурсно-екологічній безпеці особливо значення набуває процес розробки стратегії розвитку регіону з урахуванням її ресурсно-екологічних можливостей і оптимізації територіальної структури економічної системи, то економічною мотивацією її подальшого зростання є врахування світових тенденцій розвитку і вдосконалення господарських зв'язків, орієнтація на ефективний пошук альтернатив щодо ресурсозаміщення усіх сферах виробничої і невиробничої діяльності.

Висновки. Продовження взаємодії суспільства і навколишнього середовища всупереч законам природи на усіх рівнях управління формує екологоресурсні загрози національній безпеці країни. Тому пріоритетну роль у подальшому розвитку гарантування екологічної безпеки займає реалізація екологоорієнтованого підходу у використанні природно-ресурсного потенціалу, що обумовлюється поєднанням складових розвитку галузей економіки з урахування екологічних критеріїв

та мінімізації негативного впливу факторів на окремі види природних ресурсів.

З метою покращення соціально-економічного розвитку регіону необхідно створити надійний ефективний механізм збереження збалансованості темпів економічного зростання і мінімізації негативної дії на природне середовище, послаблення впливу виробництва і споживання на довкілля.

Одним з пріоритетних напрямів розвитку регіонів є забезпечення і стимулювання раціонального використання асиміляційного потенціалу, охорона довкілля, раціональне використання природних ресурсів, дотримання умов безпеки життєдіяльності людини в поєднанні з економічним зростанням. Слід також враховувати, що нарощування виробничого потенціалу підприємств аграрного сектору супроводжується конфліктом економічної доцільності та екологічної безпеки.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Вишневська О.М. Ресурсний потенціал аграрного сектора економіки України: соціально-економічні та екологічні аспекти: моногр. / О.М. Вишневська. – Миколаїв: Дизайн і поліграфія, 2011. – 436 с.
2. Вишневська О.М. Проблеми екологобезпечного розвитку аграрного землекористування / О.М. Вишневська, С.А. Артеменко // Економічний простір. – 2010. – № 38. – С. 295–302.
3. Офіційний сайт Державного агентства земельних ресурсів України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dazru.gov.ua>.
4. Хвесик М.А. Інституціональна модель природокористування в умовах глобальних викликів: моногр. / М.А. Хвесик, В.А. Голян. – К.: Конкорд, 2007. – 480 с.
5. Забезпечення конкурентоспроможності і економічного зростання в регіональному АПК: моногр. / Т.В. Апостолова, І.Д. Бурковський, Я.В. Бунзяк, О.М. Вишневська, М.В. Дубініна. – Миколаїв: Миколаїв. держ. аграр. ун-т, 2005. – 440 с.